

La Rumantschia en la vita d'ina Rumena

Magdalena Popescu-Marin fa bilantscha

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **La Fundaziun ch per la collavuraziun federala (www.chstiftung.ch, Soloturn) ha gist arranschà sia occurrenza da litteratura «4 + 1 translatar», e quai per la segunda giada a Cuira. Igl è «reussì als organisaturs da tscheriner ina lingua ospitanta che va tematicamain fitg bain a prà cun il chantun Grischun (...).** I dat efectivamain strengas relaziuns litteraras, surtut tranter la Rumantschia e la Rumena.» Quai scriva cuss. gov. Martin Jäger en la broschura da la fundaziun davart l'occurrenza. Jäger, Sandra Maissen (Fundaziun ch), il cusseglier da citad Patrick Degiacomi e lura l'ambassador da la Rumena (passa 20 milliuns olmas) han avert «4 + 1 translatar» en ina sala pitschna dal teater da la chapitala retica. Lur ha il romanist Marco Baschera (Universitad da Turitg), commember dal cussegl da la fundaziun, surdà il premi da traducziun per las lavurs da matura a trais giuvnas, duas da Cuira ed ina da Köniz/BE. En sia laudatio ha Baschera stigmatizà la prioritad che la globalisaziun d'oz dettia a l'effizienz da l'englais sco lingua unica. El ha punctuà che la traducziun respectia per cunter l'atgnadad dal text original ed amplifitgeschia el cun elavurar ina segunda versiun, ina versiun creativa.

Dus cudeschs bilings resch novs
L'emprim trimester da 2017 ha manà la publicaziun da dus cudeschs bilings cun mintgamai ina versiun rumantscha. Tar la Chasa editura rumantscha (Cuira) è cumparida la segunda ediziun bilingua da «Sco scha nügla nu füss» da Rut Plouda (1). Tar l'Editura universitara (Bucuresti) è cumpari «Il mund romantsch en mia veta» da Magdalena Popescu-Marin (2). En ina sala da la Klibühni (Cuira) ha il mediatur cultural Chasper Pult preschentà las ovras da domaduas auturas. El ha scrit l'epilog da

Chasper Pult preschenta las ovras da las duas scripturas Magdalena Popescu-Marin e Rut Plouda.

FOTO TH. GSTÖHL

«Sco scha nügla nu füss»: «Rut Plouda ans muossa co cha cun rumagliar pudesan nus umans forsa digerir meglder quai chi fa mal» (pp. 104 e 106). Popescu-Marin (*1933) rapporta dals passa quaranta onns ch'ella haja deditgà al rumantsch. Ella ha translata en rumen e publictà duas antologias d'ovras rumantschas e survegnì 2004 in premi da la Pro Helvetia per traducziuns. Tgi che legia sia versiun rumantscha a sanestra (lectorat Astrid e Giusep Capaul-Caduff) e prova da chapir l'original rumen a dretga fa per senn ch'i sa tracta da dus linguatgs parentads. La sumeglientscha n'è betg uschè evidenta sco per exempel cun il catalan; ma gia l'emprima frasa rumena ha ina savur latina: «Cine ha absol-

vat o facultate de filologie poate avea de la cursul de romanistica o idee vaga despre retoromana.» Gea, «o idee vaga» (p. 7), «ina fleivla idea» (p. 6).

Regionalissem surfatg ed il senn dal temp

L'autura scriva: «La separaziun geografica ni religiosa astgan ins indicar sco rashun da gronda disfidonza spirtala e dominonta egl esser romantsch (...). Generalmein manifesteschan communitads etnicas minoritaras in ferm giavisch dad esser unidas (...) per saver survivor (...). L'unitad romantscha semanifestescha mo localmein – e gnanc leu adina (...). Plitost prefereschan ins il tudestg ch'acquer in auter idiom romantsch pli

grond (...). Jeu sun loscha da mes antenats che han acceptau el 19avel tschentaner igl idiom da Bucuresti sco lungatg da scartira (...). Pli tard han era ils habitonts dalla Transilvania fatg il medem. Ma cons scribents romantschs acceptassen ina midada da lur idiom scret el senn ni en favur dall'unitad romantscha? Gnanc in lungatg unificau, sco il rumantsch grischun, vegn acceptaus da tuts» (pp. 194 e 196). Ma la fin da la Scuntrada rumantscha 2000 en in gaud da Puntraschigna ha mussà a Popescu-Marin ch'ina part da la Rumantschia deplorescha lezza situaziun: «Jeu sai buc emblidar il plaid dil president da la LR, Jost Falett (...) che ha giavischau respect e toleranza. E suenter ei suandau enzatgei ch'ei buc usitau tier

nus. Propi zatgei bi e human. Ina plevonessa protestanta ed in pader catolic han celebrau ensemen in cult divin che terminava culs plaid: 'Segner, lai capir nus il senn dil temps e porta nus viers la verdad!' Els han supplicau il bien Diu era per romantsch.» En ils prims onns da noss tschientaner ha docent gimnasial Jost Falett (*1945) instrui ina giuventetgna che derivava da pliras valladas, e quai s'enclegia era per rumantsch grischun. Tgi che chapescha «il sem dil temps» sa che lezza coinea è ina part da «la verdad».

Nossa amia en l'Europa da l'ost

Dentant sa sviluppa la societad civila rumena a moda e maniera positiva. Il pievel na sa lascha betg pli plaschair tut da la classa politica. Popescu-Marin da sia vart descriva ina societad rumantscha cun il cor avert. Ses register da nums menziuna in mantun personalitads rumantschas, dad A (Arquint, Jachen Curdin) a W (Widmer, Ambros). Sin la cuverta dal cudesch pon ins leger ina resumaziun eloquenta da Giusep Capaul (*1937) en domadus linguatgs: L'autura haja «fatg l'interpreta ed ambassadura denter la Rumena ed il Grischun romantsch (...). Cun surdar il Premi dil Grischun 1999 ha la regenza reconuschiu ufficialmein siu engaschi extraordinari sco translatura ed en favur da lungatg e cultura romantscha en Rumena (...). Bia e bi eisi stau e presentau en stil persunal e simpatic.» Magdalena Popescu-Marin è davairas in'amia sincera e persuadida da la Rumantschia en in pajais per 83,5% latin da l'Europa da l'ost.

1. Rut Plouda, Sco scha nügla nu füss / Wenn nichts wäre. Cuira (Chasa Editura Rumantscha, ISBN 978-3-03845-046-7) 2017.
2. Magdalena Popescu-Marin, Il mund romantsch en mia veta / Lumea romansa în viața mea. Bucuresti (Editura Universitara, www.editurauniversitara.ro, ISBN 978-606-28-0520-3) 2017.